

EDUCAȚIE ȘI LOCURI DE MUNCĂ

**Către un nou model de funcționare
a pieței românești a muncii**

*Această lucrare a fost realizată prin Programul-nucleu,
derulat cu sprijinul MCI, proiect nr. PN 19130102*

Dr. Ec. CĂTĂLIN GHINĂRARU

EDUCAȚIE ȘI LOCURI DE MUNCĂ

**Către un nou model de funcționare
a pieței românești a muncii**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

Colecția ȘTIINȚE ECONOMICE

Referenți științifici: Dr. ec. Luminița Chivu - director general INCE Academia Română
Dr. soc. Simona Vonica - secretar științific ICCV Academia Română

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GHINĂRARU, CĂTĂLIN

**Educație și locuri de muncă : către un nou model de funcționare a
pieței românești a muncii / Cătălin Ghinăraru. - București : Editura
Universitară, 2022**

Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-1493-9

331

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062814939

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2022
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021.315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47 / 0745 200 718/ 0745 200 357
comenzi@editurauniversitara.ro
www.editurauniversitara.ro

Cuprins

Capitolul 1 - Evoluțiile prognozate ale populației României pentru cel de-al treilea deceniu al secolului 21 (2021-2030) și tendințe estimate la orizontul primei jumătăți a acestuia	7
<i>Evoluții ale populației în vârstă de muncă - oferta de muncă (resursele de muncă)</i>	11
Capitolul 2 - Proiecția cererii de muncă pe domenii/sectoare economice CAEN la orizontul anului 2030 (2025-2030)	30
Capitolul 3 - Tendințe generale privind evoluția forței de muncă în perioada 2025–2030 din punctul de vedere al specializărilor, conform domeniilor educaționale ISCED	51
Capitolul 4 - Estimarea ratei de substituție a populației ocupate în funcție de cererea de înlocuire de pe piața muncii la nivelul anului 2030.....	104
<i>Modificarea structurii populației ocupate pe grupe ocupaționale și cererea de înlocuire, 2018-2030</i>	104
<i>Modificarea structurii populației ocupate pe ocupații și cererea de înlocuire, 2018-2030</i>	108
<i>Modificarea structurii populației ocupate pe ocupații și cererea de înlocuire, în funcție de tipul de calificare, 2014-2030.....</i>	115
<i>Modificarea structurii populației ocupate pe grupe ocupaționale largi privind calificarea și cererea de înlocuire, 2018-2030 – CONCLUZII:</i>	124
Capitolul 5 - Evaluarea nevoilor de personal calificat cu studii superioare pe domenii/ sectoare economice CAEN în perspectiva 2025-2030 (trei scenarii posibile)	126
Capitolul 6 - Estimarea ratei de absorbție a absolvenților cu studii superioare pe domenii/ sectoare economice CAEN în perspectiva 2030	144

Capitolul 7 - Analiza numărului de persoane înscrise în învățământul preuniversitar și universitar, pe domenii de studii ICSDE-F 2013, în perioada 2010-2021.....	165
Capitolul 8 - Analiza numărului de absolvenți din învățământul preuniversitar și universitar pe domenii de studii ISCED –F 2013, în perioada 2010-2021.....	177
Capitolul 9 - Tendințe privind necesarul de absolvenți de învățământ nivel CNC 3-5 pe domenii de studii ISCED-F 2013 din perspectiva angajabilității și cererii sectorului CAEN specific domeniului, în perioada 2021-2030.....	194
Capitolul 10: Concluzii - ajustarea prognozelor în funcție de rezultatele previzibile la examenul național de bacalaureat.....	209
Bibliografie selectivă	219

Capitolul 1

Evoluțiile prognozate ale populației României pentru cel de-al treilea deceniu al secolului 21 (2021-2030) și tendințe estimate la orizontul primei jumătăți a acestuia

Conform proiecțiilor de populație ale Organizației Națiunilor Unite, preluate de către EUROSTAT/CEDEFOP, populația României va continua să se afle pe un trend descrescător, în ciuda unor evoluții favorabile de moment (creșterea numărului de nașteri), pe fondul prosperității relative generate de perioada de creștere economică din anii 2012-2019, precum și al măsurilor generoase social și, de altfel, justificate pe deplin de sprijinirea familiilor în care se nasc copii (concediu de creștere și îngrijire a copilului cu durata de 2 ani, plătit cu 85% din media salarială, facilități la întoarcerea la locul de muncă, creditarea acestei perioade ca și stagiul de cotizare în sistemul public de pensii și luarea ei în considerare inclusiv pentru pensionarea anticipată, majorarea alocațiilor universale pentru copii, majorarea salariului minim brut pe țară garantat în plată și introducerea unui prag salarial minimal diferențiat pentru studii superioare).

Astfel, ca urmare a acumulării unei perioade de 29 de ani de spor natural negativ (ultimul an în care nașterile au depășit decese a fost anul 1990), precum și a sporului migrator negativ înregistrat începând cu anul 2000, dar mai ales odată cu aderarea la Uniunea Europeană în anul 2007, sporul general al populației a rămas și va rămâne în continuare negativ. Ca urmare, **se anticipează o reducere de populație până la pragul de 18 milioane de locuitori către anul 2030.**

În acest context este de remarcat faptul că în anul în care sunt scrise aceste rânduri are loc recensământul populației și locuințelor (ultimul a avut loc în anul 2011). Datele de recensământ vor trebui luate în considerare spre a recalcula toate agregatele, însă trebuie precizat că recalcularea datelor nu alterează neapărat tendințele, ci doar ajustează eventual scara acestora.

Reducerea de populație, ca atare, este rezultatul faptului că generațiile mari născute în anii 1967, 1968, 1969, 1970 nu și-au realizat, pe fondul unei situații economice, sociale și politice extrem de dificile ce a caracterizat

perioada acestora de vârstă fertilă (16-49 de ani pentru femei¹), potențialul de fertilitate, rangul mediu al născutului viu per femeie de vârstă fertilă pe tot parcursul perioadei în care aceste generații – cele mai mari pe care le-a avut România după cel de al Doilea Război Mondial, s-au aflat în intervalul de vârstă fertilă (respectiv în perioada dintre 1986-2016 și exceptând primii câțiva ani) menținându-se sub pragul valorii de „2”, care ar putea caracteriza reproducția simplă a populației (de reproducție lărgită nu poate fi vorba și de aici rezultă scăderea inexorabilă de populație).

Cu alte cuvinte, dacă aceste generații masive și-au adus și își aduc din plin contribuția la dezvoltarea economică a României și au permis acesteia să treacă peste dificila perioadă a tranziției de la Plan la Piață, precum și să își urmeze, cu toate dificultățile și inconsistențele, parcursul european, aceasta a avut drept „cost” sacrificarea contribuției la dezvoltarea demografică a națiunii. Contribuția acestor generații foarte mari nu mai poate fi compensată, toate generațiile următoare fiind numeric mai mici. Ca atare, fertilitatea ar trebui să fie proporțional mult mai ridicată, mai cu seamă la generațiile foarte mici, din anii de după 1990 și mai ales din perioada critică 1990-2000, spre a putea compensa. Deocamdată, nici o astfel de tendință marcantă spre creșterea rangului mediu al născutului viu nu este vizibilă și de aici persistența reducerii populației, cel puțin pentru intervalul/orizontul de prognoză. Așadar, se va menține cu cea mai mare probabilitate un spor general negativ pentru a patra decadă consecutivă (este pentru prima dată în istoria modernă a României – deci de la 1829, de la Tratatul de la Adrianopol, cu alte cuvinte în ultimii 200 de ani, care se vor împlini în interiorul intervalului de prognoză), ceea ce va avea drept efect continuarea procesului de reducere a populației României.

Cu excepția cazului în care nu va avea loc o creștere semnificativă a fertilității manifestată prin creșterea rangului mediu al născutului viu per femeie de vârstă fertilă, acest trend se menține până la orizontul anului 2050. Combinat cu manifestarea efectului de cohortă (respectiv la acel orizont de timp cohortele anilor 1967,1968, 1969 și 1970 vor fi în proces de reducere naturală semnificativă – creșterea probabilității de deces ca urmare a atingerii speranței medii de viață la naștere pentru indivizii din aceste cohorte), aceasta va conduce la o reducere semnificativă a populației

¹ Intervalul de vârstă fertilă pentru bărbați este desigur mai mare (18-70 de ani). Cu toate acestea, fertilitatea ca și fenomen legat de mișcarea naturală a populației ia în calcul populația feminină. Astfel, toate raportările specifice și toate măsurile de caracterizare se calculează prin raportare la această categorie.

României, care ar putea reveni la nivelul de 14 milioane de locuitori după 2050, respectiv la nivelul înregistrat de recensământul din anul 1948².

Pentru intervalul de prognoză, reducerea de ansamblu va fi de la 19,2 milioane (sub rezerva recalculării după recensământ) la nivelul anului 2020, la 18,02 în anul 2030, deci o pierdere de 6,3% față de nivelul actual. Pierderea la populația masculină va fi de la 7,89 milioane în 2020 la 7,42 milioane în 2030 (fără a lua în considerare populația de sub vârsta de 15 ani), deci 6%. Punctul de inflexiune este anul 2027, an în care populația de 60 de ani și peste, crește ca urmare a aportului generațiilor mari din anii 1967-1970. Pierderea cea mai ridicată este totuși demografic la copii, unde populația masculină scade de la 1,49 milioane în anul 2020 la 1,36 milioane în anul 2030, deci un declin mult superior celui al populației totale de sex masculin, de 10% în 10 ani (câte un punct procentual pe an). Cu alte cuvinte, declinul este ireversibil, intrările fiind din ce în ce mai mici.

În ceea ce privește populația feminină la care raportăm fertilitatea, scăderea este de la un total (populația de peste 15 ani și peste) de 8,38 milioane în 2020 la 7,92 milioane în 2030 (-5,5% în 2030 față de 2020, ușor mai mică decât reducerea de la bărbați, dar nu foarte mult, semnalizând egalizarea speranței de viață pentru aceste cohorte³[3]), punctul de inflexiune în favoarea celor de 60 de ani și peste, fiind tot anul 2027, ceea ce demonstrează proporția aproximativ egală a bărbaților și femeilor în aceste cohorte mari de populație (nu există deci nici supra-masculinitate și nici supra-feminitate și, ca urmare, deficitul de nașteri la aceste generații nu poate fi atribuit unor factori naturali, ci doar unor factori economici și sociali).

Numărul copiilor sub 15 ani de sex feminin, deci a potențialului de fertilitate, se reduce pe acest interval de la 1,43 milioane la 1,31 milioane, deci o reducere de 9%, ușor inferioară celei de la copii de sex masculin. Populația feminină de vârstă fertilă (15-49 de ani) se reduce de la 2,8 milioane în 2020 la 2,32 milioane în 2030, reducerea fiind față de anul de bază (2020) de 17,1%, superioară deci tuturor celorlalte reduceri, ceea ce

² Recensământul din anul 1940, deși oarecum controversat ca și metodologie aplicată, a identificat o populație de aproape 20 de milioane de locuitori. Deci, costul celui de-al doilea război mondial pentru România (identificat la recensământul din anul 1948, primul efectuat după război) a fost, inclusiv efectul pierderilor de teritoriu definitive în unele cazuri, de aproape 6 milioane de locuitori! În condițiile sporului general de la acea dată, aceasta însemna pierderea creșterii potențiale de populație pe aproape 5 decenii!

³ Menționăm că la momentul 2020 populația României este compusă în proporție covârșitoare din cohorte de populație născute și crescute în timp de pace. Cohortele care au cunoscut ultima conflagrație (cel de-al doilea război mondial încheiat acum exact 75 de ani-1945) sunt acum foarte reduse numeric ca urmare a ieșirilor naturale (deces). Războaiele reprezentau, de regulă, cauza principală a supra-mortalității masculine.

arată că trendul de reducere generală al populației nu mai poate fi inversat, exceptând fie o creștere substanțială a fertilității într-un contingent din ce în ce mai mic de vârstă fertilă (practic ar trebui ca rangul mediu al născutului viu să treacă de 3, adică să atingă și să depășească pragul reproducției lărgite), fie imigrație masivă sau migrație de „reîntoarcere” (EN: return migration) cuplată însă, cu creșterea de fertilitate conform celor de mai sus.

Figura 1 - Evoluția populației în perioada 2000-2020 – în mii persoane

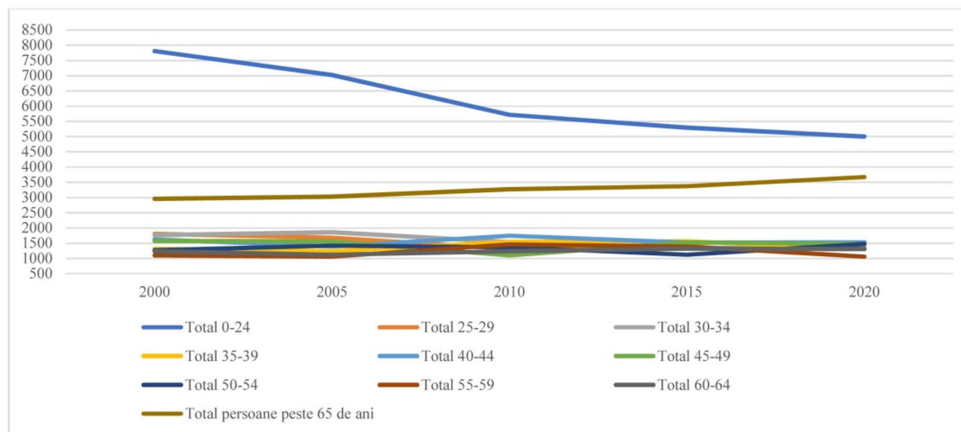
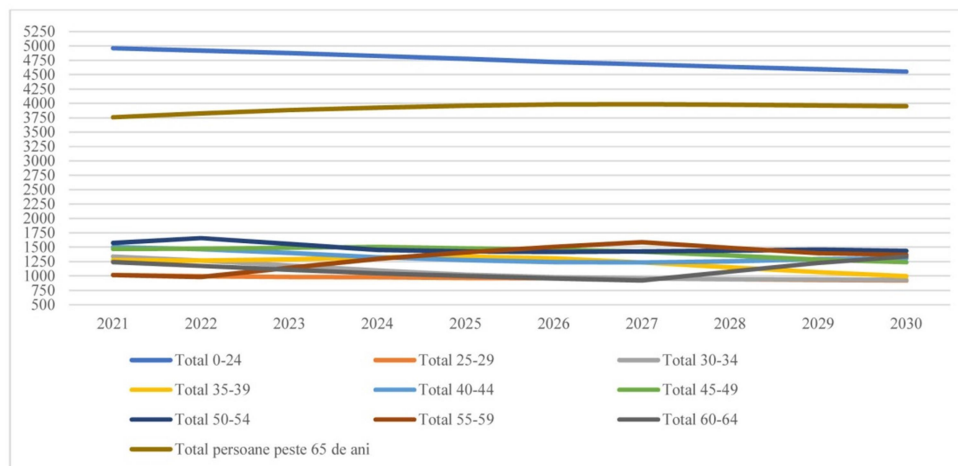

Figura 2 - Evoluția populației în perspectiva 2021-2030 – în mii persoane

Sursa: EUROSTAT (cod online al seriei primare: demo_pjanbroad), prelucrări ale autorilor, INCSMPS;

Evoluții ale populației în vârstă de muncă - oferta de muncă (resursele de muncă)

În această privință trebuie remarcat că, sub influența aceluiași efect de cohortă despre care am discutat mai sus și care este asociat existenței și rămânerii pe piața muncii a cohortelor mari de populație ale anilor 1967-1970, precum și ale anilor 1981-1990, populația în vârstă de muncă se va menține și pe parcursul următoarei decade practic la un nivel constant (un ușor trend descendent este vizibil, dar fără efecte semnificative). Efectiv ne găsim într-o perioadă în care, pe parcursul a patru decenii, un trend constant și semnificativ descendent al populației totale co-există cu un vârf istoric al populației în vârstă de muncă. Din acest punct de vedere, cohortele de populație ale anilor 1967-1970 care formează în prezent baza populației în vârstă de muncă și care au intrat masiv pe piața muncii în perioada din jurul anului 1989-1990 (dată de început a celei de a „doua” schimbării sistemice înregistrată de România în intervalul de 75 de ani ce a trecut de la ultima conflagrație mondială) sunt primele asupra cărora sunt aplicate, de o manieră practic integrală, prevederile legislației de pensii, atât publice, cât și private adoptate după anul 2000. Astfel, asupra acestor cohorte se aplică de o manieră practic integrală prevederile cuprinse în Legea nr. 19/2000, Legea nr. 263/2010 și Legea nr. 127/2019 privind modificarea (a se citi „urcarea”) vârstei standard de pensionare atât pentru bărbați, cât și pentru femei. Astfel, pentru bărbații din cadrul acestei cohorte vârsta standard de pensionare este de 65 de ani, acest prag normativ introdus prin prevederile Legii nr. 19/2000 și menținut prin prevederile Legilor nr. 263/2010 și nr. 127/2019 privind sistemul public de pensii din România (prevederile privind vârsta standard de pensionare au aplicabilitate și asupra componentei private obligatorii a sistemului public de pensii, cu caveat-ul pentru cohortele 1967-1970 al opțiunii individuale) a fost deja atins în anul 2015. Cu alte cuvinte, în cea mai mare parte, bărbații din aceste cohorte (deci aproximativ jumătate din efectiv) se vor retrage din activitate la vârstă de 65 de ani. Ținând cont de faptul că o mare parte din aceste cohorte a lucrat și lucrează în ceea ce denumim conform prevederilor aceluiași acte normative „condiții normale de muncă” și că doar un număr limitat a beneficiat ori beneficiază de prevederile aplicabile, fie înainte de anul 2001 (01.04) prin efectul Legii nr. 3/1977 în ceea ce privește grupele de muncă, ori ale Legilor nr.19/2000, nr. 263/2010 și nr. 127/2019 privind condițiile deosebite și speciale de muncă, rezultă că aceste cohorte, în ceea ce privește componenta lor masculină vor rămâne pe piața muncii până dincolo de ultimul an al intervalului de prognoză, deci până în anii 2032-2036. Retragerile din activitate, anterioare acestui interval, pot fi considerate ne semnificative pentru aceste cohorte.

În ceea ce privește componenta feminină, este de remarcat că prevederea legislativă conținută în textul Legii nr. 263/2010, conform căreia vârstă standard de pensionare pentru femei urcă la 63 de ani, gradual, cu atingerea acestui prag în anul 2030, prevedere menținută în Legea nr. 127/2019, completată prin integrarea prevederilor unor hotărâri subsecvente ale Curții Constituționale a României privind egalitatea de tratament între femei și bărbați și ca atare posibilitatea (nu obligativitatea!) pentru femei de a rămâne în activitate până la pragul de 65 de ani, coincide, de fapt, cu atingerea de către componenta feminină a cohorței anului 1967 a acestui prag normativ. Ținând cont de prevederile pe care le-am amintit anterior rezultă că, și pentru componenta feminină a cohortelor mari de populație din perioada 1967-1970, perioada de retragere de pe piața muncii, de o manieră semnificativă, poate fi estimată ca având loc tot după anul 2032, și până către 2035-2036. După această dată, deci dincolo practic de intervalul de prognoză, populația în vârstă de muncă ca bazin de alimentare principal al resurselor de muncă, populației active și celei ocupate va fi susținută doar de către generațiile ceva mai modeste ale anilor 1971-1980 și de către generațiile mai mari ale anilor 1981-1990. Având în vedere că pentru aceste generații singurele prevederi aplicabile sunt cele ale actelor normative adoptate după anul 2000, în ceea ce privește retragerea din viața activă, intervalul estimat în special pentru generațiile mari din anii 1981-1990 ar fi (presupunând aici egalizarea practică a vârstei de pensionare ca urmare a unui comportament de cohortă mai accentuat pro-activ, consecință a creșterii semnificative a nivelului de educație formală al acestor cohorte față de cele anterioare) ar fi perioada anilor 2046-2055. Doar după acest interval baza populației în vârstă de muncă va fi constituită numai din generațiile mici de după 1990. Trebuie menționat aici că, ținând cont de speranța medie de viață la naștere a cohortelor mari din anii 1967-1970, la finele acestui interval, numărul supraviețuirilor acestor cohorte ar trebui să fie destul de redus. Cu alte cuvinte, în momentul în care efectiv populația în vârstă de muncă va începe să fie afectată semnificativ de evoluțiile negative demografic din perioada 1990-2020 (și previzibil și 2021-2030), generațiile mari din anii 1967-1970, se vor fi redus numeric substanțial, din cauze naturale (deces).

În concluzie, pe intervalul de prognoză și, de asemenea, până la nivelul anului 2050, populația în vârstă de muncă va continua să fie susținută de către generațiile mari în anii anteriori lui 1991.

Retragerile din activitate ale generațiilor mari din anii 1967-1970, deși vor afecta desigur toate agregatele, nu vor pune însă în pericol substanțial potențialul de creștere economică (care este dependent de numărul și proporția în populația totală a populației în vârstă de muncă ca și bază a

agregatului „resurse de muncă”; resursele de muncă cuprind și pe cei ați de muncă din afara populației în vârstă de muncă, precum și pe inactivii ați de muncă din populația în vârstă de muncă), cel puțin nu până către orizontul anului 2046, când va începe retragerea din viața activă a generațiilor mari din anii 1981-1990. Deci, către orizontul cel mai îndepărtat, adică către 2050, există posibilitatea efectivă ca urmare a reducerii substanțiale a populației în vârstă de muncă și presupunând legislația de pensii neschimbată (ea oricum nu se mai poate altera fără a conduce la o inechitate socială majoră, incompatibilă cu prevederile constituționale, pentru generațiile mari ale anilor 1967-1970, care intră în etapa finală a stagiului de cotizare/contribuție; efectiv segmente substanțiale au atins în anul 2021 stagiul complet de cotizare de 35 de ani, prevăzut de Legea nr. 127/2019 privind sistemul public de pensii), creșterile de productivitate ca fiind incrementale și excluzând desigur orice șoc exogen aleator (indiferent de specificul său, sensul pozitiv ori negativ și intensitatea acestuia), **ritmurile de creștere economică să fie afectate semnificativ**. Cu alte cuvinte, economia ar putea intra într-un proces de contracție ireversibil și indiferent la ciclicitatea economică (vezi Koo, 2008, pe cazul Japoniei).

Numeric vorbind, populația în vârstă de muncă (grupele de vârste 15-64 de ani) descrește de la 12,6 milioane în anul 2020 la aproximativ 11,3 milioane în anul 2030, marcând astfel un declin de 11%, deci mai mult de 1 punct procentual per an din cadrul intervalului.

Populația masculină în vârstă de muncă marchează o descreștere de la 6,4 la 5,7 milioane în același interval de timp, deci o descreștere de 11%, valoarea numerică fiind aceeași cu cea a totalului populației în vârstă de muncă.

Populația feminină în vârstă de muncă marchează același trend descrescător de la 6,15 milioane în anul 2020 la aproximativ 5,6 milioane în anul 2030, deci o descreștere de 9%, oarecum mai mică decât a populației totale în vârstă de muncă (2 pp) și, desigur, mai mică decât a segmentului masculin al aceleiași populații, relevând concluzia conform căreia creșterea vârstei de pensionare pentru femeile din cohortele masive de populație de la finele anilor 1960 conduce la menținerea pe piață muncii a unui număr mai mare de persoane. Efectul măsurii parametrice de creștere a vârstei standard de pensionare pentru femei este deci vizibil.

Pe subgrupe de vârste ale populației în vârstă de muncă se poate observa că subgrupa 15-34 se reduce de la 4,49 milioane în anul 2020 la 3,72 milioane în anul 2030. Reducerea este deci, de aproape 18%, net superioară celei a populației totale în vârstă de muncă, reliefând fără putință de tăgadă îmbătrânirea rezervorului de forță de muncă pentru nevoile economiei.

Segmentul median al populației în vârstă de muncă, cel mai productiv în general, deci cel între vârstele de 35 și 44 de ani, se reduce și el de la 2,8 milioane în anul 2020 la 2,29 milioane în anul 2030, cu aproape 19%.

În final, grupele de vârstă aflate în jumătatea superioară a intervalului vârstelor de muncă, respectiv cele între 45-64 de ani evoluează de la 5,31 de milioane la 5,34 de milioane, semnalizând ireversibil îmbătrânirea nu doar a populației în general, dar și a populației în vârstă de muncă, cu efecte clar negative asupra productivității muncii per ansamblul economiei și deci cu apariția clară a perspectivei unui declin economic ireversibil.

Pe o serie istorică, populația totală pierde în aceste prime trei decenii ale secolului 21 (care marchează și aniversarea a 200 de ani de istorie modernă a României, 1829-2029) 20% din efectivul său (raportat la baza anul 2000, =100), adică o pierdere de 1/5, decada cea mai nefastă fiind prima (2001-2010), în care pierderea este de 10 puncte procentuale față de anul de bază. Relativa stabilizare care îi urmează nu poate însă inversa trendurile. Dacă adăugăm și pierderea din perioada 1990-2000, care față de nivelul anului 1990 (populație totală aproximativă 22,9 milioane) nu depășește totuși 4%, atunci pierderea cumulativă de populație pe patru decenii, față de nivelul anului 1990 este de aproape 23%.

Lovitura de grație a fost dată unei populații slăbite de multe decenii de lipsuri, nesiguranță și dezvoltare economică de tip voluntarist, de deschiderea prematură a frontierelor la începutul anilor 2000 și, mai ales în 2007 odată cu aderarea la U.E. Încă o dată efectul „Stolper-Samuelson” se confirmă pe cazul României.

În ceea ce privește populația din grupele în vârstă de muncă, față de nivelul de bază al anului 2000 (=100), pierderea la nivelul anului 2030 ar fi de aproximativ 26%, în condițiile în care cohortele mari din perioada anilor 1967-1970 se găsesc în perioada mediană a grupelor de vârstă active (vârste de muncă). Declinul cel mai pronunțat se manifestă pentru această categorie deosebit de importantă a populației totale, în perioada 2000-2010, când se pierd 10 puncte procentuale. Deci, cohortele mari din anii 1967-1970 au fost și cele mai afectate de migrația externă. Aceasta explică reducerea de populație în vârstă de muncă la nivelul anului 2030, superioară celei de populație totală, ținând cont de efectul prezenței acestor cohorte mari de populație pe piața muncii.

Luând în considerare cele de mai sus, putem aprecia că migrația externă a anulat în mare parte efectul de cohortă pozitiv asupra populației în vârstă de muncă, ce ar fi trebuit să rezulte din prezența pe piața muncii a celor născuți în anii 1967-1970.

În ceea ce privește populația feminină de vârstă fertilă de care depinde până la urmă viitorul întregii națiuni, aceasta s-a redus pe această perioadă de trei decenii (socotind și deceniul următor prin efectul proiecției de populație) față de nivelul anului 2000 (=100) cu nu mai puțin de 38,8%. Această reducere este, din punct de vedere al valorii absolute înregistrate, cea mai mare dintre toate cele despre care am discutat mai sus și ea marchează declinul ireversibil al întregii populații. Practic, ea ne arată că un pericol grav și iminent planează asupra destinului națiunii române în ansamblul său. Față de această evoluție extrem de îngrijorătoare, toate celelalte elemente își pierd practic relevanța economică și mai ales societală. În final, trebuie remarcat că, pentru intervalul 2000-2030, luând drept bază anul 2000 (=100), creșterea populației în vârstă de 65 de ani și peste este de 33,4%.

Concluzia generală a capitolului de proiecție demografică și a populației în vârstă de muncă poate fi rezumată astfel:

(1) populația României este în declin, ca urmare a unui spor general al populației negativ permanentizat de aproape 4 decenii, în sine aceasta fiind cea mai lungă perioadă în care un astfel de fenomen este înregistrat în istoria modernă a României sau de când avem practic înregistrări sistematice ale populației⁴,

(2) Acest declin afectează iremediabil populația în vârstă de muncă care s-a diminuat rapid sub efectul migrației externe. Deschiderea prematură a frontierelor ca urmare a aderării la U.E. (efect de tip Stolper-Samuelson) a antrenat și antrenează reducerea și, mai ales, îmbătrânirea populației în vârstă de muncă, cu efecte negative ireversibile asupra productivității muncii în economie. Decalajul de dezvoltare față de economiile avansate devine astfel irecuperabil dintr-o perspectivă rezonabilă istorico-economică.

(3) Cea mai importantă reducere este cea a contingentului feminin de vârstă fertilă care, prin „căderea” de aproape 40%, pune în pericol nu doar dezvoltarea economică, ci și existența națiunii române în ansamblul său.

De la acest cadru demografic vom trece la analiza proiecțiilor privind cererea și oferta de muncă în structura pe sectoare și ramuri de activitate CAEN și la nivelul acestora în structura pe grupe ocupaționale și ocupații la același nivel de agregare cu cel pe care l-am luat în calcul pentru etapa anterioară a lucrării de față.

⁴ Calculele autorului C. Ghinăraru, pentru o lucrare de CDI premiată în anul 2007 de către Agenția Națională pentru Cercetare Științifică și Inovare arată că numai în perioada secolului al 18-lea, deci în perioada de extremă instabilitate a domniilor așa-numit „fanariote” s-ar mai fi înregistrat o scădere de populație, toate celelalte intervale istorice marcând progresiuni ale populației, deci creșteri numerice!

Populația activă (forță de muncă)⁵ și ratele de activitate (inclusiv prin prisma structurii pe nivele de educație - ISCED)⁶

Evoluțiile demografice descrise mai sus influențează desigur evoluțiile forței de muncă sau ale populației active, cuprinzând în rândurile sale atât pe cei care au un loc de muncă (populația ocupată, indiferent de statutul acestui loc de muncă, adică indiferent de existența ori non-existența unei relații de dependență față de un angajator, altul decât persoana ocupată însăși), precum și șomerii (acele persoane aflate în căutarea activă a unui loc de muncă, apte de muncă și disponibile pentru muncă, dar nu neapărat și înregistrate în acest scop la agențiile teritoriale ale serviciului public de ocupare/ RO-ANOFM). Aceste evoluții pe intervalul 2020-2030 ne relevă un plafon în jurul valorii de 9 milioane, cu ușoare variații, urmare a evoluțiilor demografice foarte puțin favorabile pe care le-am descris anterior și care într-o mare măsură sau, altfel spus, în măsura în care se poate rezonabil anticipa, sunt de fapt ireversibile. Astfel, populația activă totală sau forța de muncă va crește ușor în 2030 față de nivelul anului 2020, respectiv de la 9,09 la 9,90 milioane persoane. Această evoluție este rezultatul existenței simultane pe piață, pe tot parcursul acestui deceniu, atât a generațiilor mari din anii 1967-1970, cât și ca celor din anii 1981-1990, la care se adaugă generațiile mici din anii 1991-2000, care sunt deja intrate masiv pe piața muncii.

Asistăm deci, la un moment oarecum paradoxal în care, deși suntem după mai bine de trei decenii de declin demografic (spor general al populației negativ începând cu anul 1991), totuși populația activă se menține la un nivel ridicat ca urmare a participării simultane pe piața muncii a unor generații foarte mari, născute înainte de perioada de declin demografic și care, în condițiile creșterii vârstei standard de pensionare atât pentru femei, cât și pentru bărbați începută în anul 2001 (efectul prevederilor legilor 19/2000, 263/2010, 127/2019, 202/2020), rămân pe piața muncii pentru un interval de timp mult superior cohortelor precedente.

De asemenea, este interesant de urmărit evoluția ratelor de activitate raportate la populația totală în vârstă de 15 ani și peste, deci la ceea ce practic reprezintă resursele de muncă în accepțiunea cea mai generală cu putință. Din această perspectivă, rata de activitate este pe întregul interval în creștere, evoluând de la 55,7 în anul 2020 la practic 64% (63,9%) în anul

⁵ Populația activă (forța de muncă) formează ceea ce generic denumim „oferta de muncă”. Deci, în analiza dinamicii pieței muncii urmărim dinamica ofertei pe de o parte sau a forței de muncă (populația activă=populația ocupată + șomeri), iar pe de altă parte, a populației ocupate (cererea de muncă);

⁶ Vezi aici ANEXA no.1, Foaia nr1 – Tabelele nr.1 si 2, respectiv 1.1,1.2. și 1.3.;

2030, o creștere de aproximativ 8,3 puncte procentuale sau o medie anuală pe acest deceniu de 0,8 pp. Față de această medie trebuie remarcat că deceniul anterior a înregistrat o creștere a ratei de activitate generală a populației în vârstă de 15 ani și peste, deci efectiv a ratei de activitate a resurselor de muncă de sub 0,2 pp.

Creșterea vârstei de pensionare atât la femei, cât și la bărbați și faptul că aceste modificări legislative și-au manifestat efectul plener exact asupra generațiilor mari (cohortelor mari) de populație din anii 1967-1970 și din anii 1981-1990 arată caracterul judicios și radical al transformării parametrice efectuate de România asupra sistemului public de pensii în anii de după începutul acestui secol, cu efecte din această perspectivă evident benefice asupra funcționării pieței muncii și evoluțiilor economice în general (efectele asupra indivizilor în sine sunt altceva, întrucât, ținând cont de perioadele extrem de agitate prin care aceste cohorte au trecut, consecințele asupra sănătății și a speranței de viață la naștere pot fi adverse, fiind astfel posibil ca o perioadă prelungită de activitate într-o etapă istorică extrem de turbulentă să conducă la speranțe de viață la naștere doar cu puțin mai mari decât pentru cohortele anterioare jumătății anilor 1960, în ciuda unor condiții materiale net superioare). De remarcat aici este faptul că populația în vârstă de muncă (15 ani și peste, efectiv resursele de muncă ale României) se reduce de la 16,3 milioane în anul 2020 la 15,3 milioane în anul 2030, o reducere cu un milion de persoane la o creștere a populației active de 0,72 milioane pentru deceniul următor.

Scăderea de populație în vârstă de muncă de 7% (ritm anual mediu de 0,7% pe an), simultan cu un ritm mediu anual de creștere a populației active de aproximativ tot 0,7% anual, reliefează un ritm foarte rapid de epuizare a resurselor de muncă ale națiunii. Astfel, este atras în activitatea economică, presupunând desigur un ritm mediu anual de creștere pozitiv de cel puțin 2-3% al PIB pentru întreaga perioadă, tot ceea ce este efectiv disponibil presupunând un ritm monoton crescător al productivității muncii. Această tendință de creștere a ratei de activitate va continua pe măsură ce populația în vârstă de muncă va continua să scadă, până la efectivă epuizare a resurselor de muncă disponibile.

Cum proiecția demografică arată că populația este într-un declin ireversibil, este evident că această epuizare va interveni la un moment dat și, cum vârstele de pensionare sunt deja foarte ridicate și impun stagii de cotizare foarte lungi (35 de ani de stagiul față de o medie de 25 de ani pentru legislațiile anterioare actului normativ actual -Legea nr. 127/2019 privind sistemul public de pensii, deci un stagiul crescut cu nu mai puțin de 40% pentru cohortele ulterioare anului 1967, față de cele anterioare acestui an), ceea ce practic face dificilă o nouă creștere a vârstei de pensionare

(excepție, desigur posibilitatea acordată femeilor de a lucra până la vârstă de 65 de ani, reținând totuși că aceasta este o posibilitate și nu o obligativitate), această epuizare relativă manifestabilă prin declinul populației active și al populației în vârstă de muncă va interveni undeva către orizontul anilor 2046-2050, perioadă în care practic și ultimele cohorte mari, cele din anii 1981-1990, se vor retrage gradual de pe piața muncii.

Deci, creșterile mari de rate de activitate pe fondul unei populații în vârstă de muncă în semnificativă scădere marchează un proces de epuizare a resursei de muncă a națiunii. Cu alte cuvinte, în acest context, creșterea ratelor de activitate reprezintă oglinda unui fenomen negativ și nu a unuia pozitiv, cum ar putea părea la o primă vedere!

Figura 3 - Evoluția previzionată a populației totale în perspectiva 2021-2030

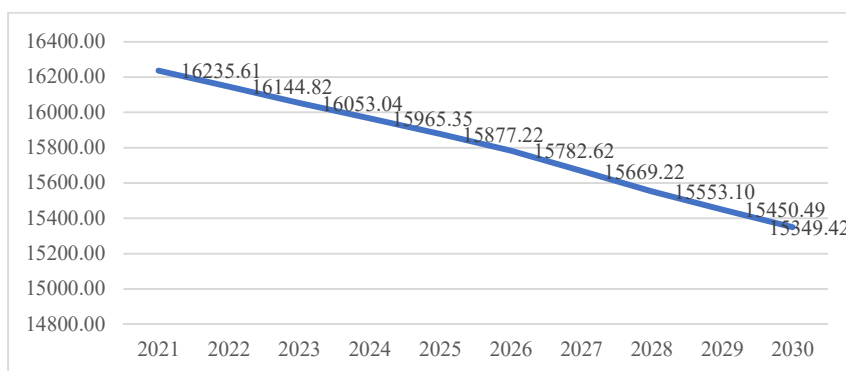
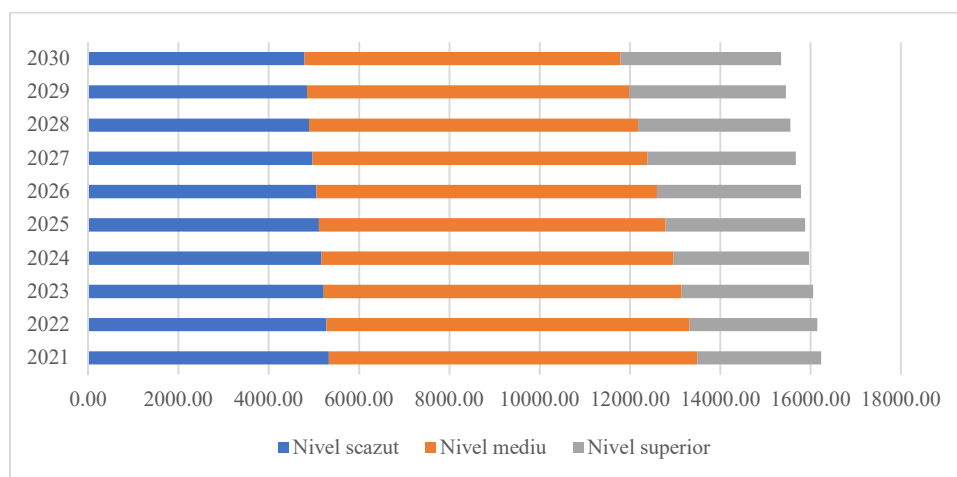

Figura 4 - Structura populației totale pe niveluri de educație în perspectiva 2021-2030

Sursa: EUROSTAT (cod online al seriilor primare: demo_pjanedu), prelucrări ale autorilor, INCSMPS

Foarte importante sunt aici ratele de activitate pe diferite grupe de vârste ale populației active și ale populației în vârstă de 15 ani și peste. Din acest punct de vedere, se poate observa același proces de atragere pe piața muncii, încă o dată presupunând o evoluție economică relativ linear și monoton ascendentă, a unei părți crescânde din resursele de muncă. Astfel, la grupa de vârstă 20-24 de ani ratele de activitate cresc de la 54% (2020) la aproximativ 66% în 2030. La grupa de vârstă 25-29 de ani cresc de la sub 80% la aproape 95%. Este de remarcat aici faptul că, pentru toate grupele de vârste de până la 54 de ani, ratele de activitate cresc cu aproape 10 pp., atingând valori superioare celei de 92-93%, cu grupa de vârste 35-39, ajungând la o valoare de 95% în anul 2030. O creștere foarte puternică se va manifesta la grupa de vârste 50-54 de ani, unde ratele de activitate vor crește de la aproximativ 74% la peste 91% în 2030. La grupa de vârste 55-59, de la 57% la 82%, iar la grupa de vârste 60-64, de la aproximativ 33% la peste 60% în 2030, deci o dublare a valorii ratei de activitate.

Efectul creșterii vârstei standard de pensionare pentru femei și al epuizării oricăror posibilități de pensionare anticipată chiar și pentru bărbați, cu mică excepție a celor care acumulează stagii foarte lungi de cotizare (35+8, spre a beneficia de pensie de limita de vârstă chiar cu anticiparea vârstei standard de pensionare, dar nu cu mai mult de 5 ani înainte de împlinirea acesteia), conduce la creșteri foarte mari ale ratelor de activitate, în special pentru grupele de vârstă superioare, vârstnice ale populației care continuă să rămână în activitate până la vârste la care predecesorii lor erau deja în mare parte ieșiți de pe piața muncii (dovadă ratele mici de activitate de la care plecăm la început de deceniu și ratele foarte ridicate cu care ar trebui să încheiem acest deceniu, respectiv 2021-2030).

De asemenea, este adevărat că, dacă la momentul actual exact 2/3 (67,2%) din forța de muncă este cuprinsă în grupele de vârste dintre 30 și 54 de ani, la finele decadei, urmare a inexorabilelor evoluții demografice aceleași aproximativ 2/3 (65%) vor face parte din grupele de vârste cuprinse între un prag inferior de 40 de ani și un prag superior de 65 de ani și peste cu 7,5% dintre aceștia în grupa de 65 de ani și peste, deci peste ceea ce am considera efectiv ca populație în vârstă de muncă (15-64 de ani, deși resursa de muncă îi cuprinde și pe cei de peste 65 de ani apti și disponibili pentru muncă). Deci, o deplasare a centrului de greutate al forței de muncă sau populației active cu zece ani în tot atâția ani calendaristici, ceea ce înseamnă că, în fiecare an al următorului deceniu forța de muncă a României mai

îmbătrânește cu un an – un ritm de îmbătrânire foarte accentuat și care va amprenta negativ productivitatea muncii.

Totodată, este de remarcat creșterea mare de rată de activitate la capetele intervalului de vârstă de muncă, respectiv la vârstele foarte tinere de 20-24 de ani, unde creșterea ratei de activitate este de 12 puncte procentuale, precum și cea de la grupa de vârste 60-64 de ani, care este de aproape 30 de puncte procentuale într-un singur deceniu.

Forța de muncă sau populația activă a României începe să semene cu o armată care a trecut printr-un război îndelungat și a avut pierderi foarte mari și, ca atare, a început să încorporeze fără discriminare, coborând vârsta de încorporare (de remarcat aici că și pentru grupa 15-19 ani, care ar fi trebuit să se afle în educație, rată de activitate scade doar marginal de la 11 la 10,3%, iar pentru grupa de vârste 65 și peste, crește de la 10 la 18%), recurgând totodată și la încorporarea până și a celor care au trecut demult de vârsta serviciului sub arme. Această analogie, destul de crudă de altfel, arată gradul sau măsura îngrijorătoare în care se produce de-a lungul deceniului următor epuizarea resursei de muncă a României, care este nevoită să recurgă fie la menținerea pe piața muncii a unor cohorțe, al căror potențial productiv este de mult epuizat, fie la atragerea timpurie a celor mai tinere cohorțe, al căror efectiv este însă mult mai mic decât al celor care sunt pe cale de a se retrage.

Figura 5 - Evoluția forței de muncă/populației active în perspectiva 2021-2030

